

Finding the roots of the problems of Tehran based on the philosophical hermeneutic approach

Mehrdad Rahmani¹ – Mohammad Mehdi Azizi²-Farshad Nourian³

1- Ph.D Student of Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

2- Professor, School of urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

3- Assistant Professor, School of urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

* Corresponding another, mmazizi@ut.ac.ir

ARTICLE INFO   ABSTRACT

UPK, 2019

VOL.3, Issue.3, PP, 1-20

Received:11 Oct 2019

Accepted: 18 Nov 2019

Dep. of Urban Planning

University of Guilan

KEYWORDS: The Contemporary Tehrān, the Urban Problems, Philosophical Reflection, Philosophical Hermeneutics

Background: Today, Tehrān has many problems and we have named the most serious of them as the tribulations. These tribulations create conditions that pose a serious threat to the life and identity in Tehrān. So, the need to think about these tribulations and finding their roots has emerged.

Objectives: The present study tries to answer this question: what is the root of the contemporary problems in Tehrān? To address the tribulations of Tehrān, at first a philosophical framework was considered to address it through overviewing these tribulations and reviewing the related literature. Then, using the qualitative interpretive-hermeneutic method, based on the semi-structured in-depth interviews with experts, the roots of Tehrān's tribulations were discussed. The purpose of this method was not merely to provide an understanding of the interviewees, but to realize a shared understanding between the researchers and the interviewees.

Method: The data were analyzed using the open and axial coding techniques, and based on the hermeneutical circle.

Result: The results showed that the main category influential on the contemporary tribulations of Tehrān is "the human behavior" which according to the rule of the hermeneutical circle is strongly influenced by the economic, cultural, social, educational, and intellectual contexts.

Conclusion: The human behavior is the central category and it is the cause of the contemporary tribulations of Tehrān, it is itself dialectically influenced by the mentioned contexts and also influential on them. Based on such teaching, the results of this research have been formulated.

Highlights:

Despite the fact that the roots of the urban problem are complex and interconnected, the results of the paper shows that human behavior as the deep root of Tehran problems dialectically influenced by the contextual situation in various aspects like social, economic, educational, and intellectual etc.

Cite this article:

Rahmani, M., Azizi, M., Nourian, F. (2019). Finding the roots of the problems of Tehran based on the philosophical hermeneutic approach. *Urban Planning Knowledge*, 3(3), 1-20. doi: 10.22124/upk.2019.14691.1310

ریشه یابی مسائل تهران امروز با رویکرد هرمنوتیک فلسفی^۱

مهرداد رحمانی^۱ - محمد مهدی عزیزی*^۲ - فرشاد نوریان^۳

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲- استاد دانشکده شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳- دانشیار دانشکده شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: mmazizi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۳۹۸ دوره ۳، شماره ۳، صفحات ۱-۲۰ تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۲۷ گروه شهرسازی، دانشگاه گیلان</p>	<p>بیان مسأله: تهران امروز دچار مسایل و مشکلات بسیاری است که حیات و هویت در تهران را با تهدیدی جدی مواجه می‌کند و ضرورت اندیشیدن به این مسائل و ریشه‌یابی آن‌ها را پدیدار کرده است. عمده تحقیقات کنونی در باب مسائل تهران، به واکاوی خود مسئله می‌پردازد تا ریشه یابی آن. خلاء تحقیقاتی که لایه های زیرین مسائل شهری را بلاخص در تهران واکاوی کند، مساله ای است که این تحقیق در پی رفع آن است.</p> <p>هدف: هدف از این تحقیق، دستیابی به دلایل ریشه ای مسائلی است که گریبانگیر کلانشهر تهران است. شناسایی ریشه ها، می تواند نقش موثری در جهتگیری اقدامات برنامه ریزانه در راستای حل مسائل شهری باشد.</p> <p>روش: تحقیق حاضر از نوع بنیادی و به لحاظ روشی، تحلیلی- تفسیری و به لحاظ راهبرد، کیفی است. در این مسیر با استفاده از تکنیک‌های کدگذاری‌های باز و محوری و با اتکا به دور هرمنوتیکی نتایج مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.</p> <p>یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که مقوله اصلی (ریشه اصلی) تاثیرگذار در بروز مسائل تهران امروز، «رفتار انسانی» است؛ با این حال رفتار انسانی خود در رابطه ای دیالکتیکی، تحت تاثیر و تاثیرگذار بر زمینه های اجتماعی، سیاسی، آموزشی و فکری و فرهنگی جامعه است.</p> <p>نتیجه: نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که شهرسازی در ایران چه در حوزه آموزش و چه در حوزه حرفه، نیازمند بازنگری جدی است. بر اساس نتایج تحقیق، مفاد این بازنگری باید به گونه‌ای باشد که اولاً ماهیت غیرقابل تفکیک و درهم تنیده موضوعات و مسائل شهری به رسمیت شناخته شود؛ ثانیاً تاثیر و تاثرات زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی و... بر مسائل شهری در مرکز توجه قرار گیرد. ثالثاً با توجه به نکته پیشین، برای حل و فصل و یا رفع و رجوع مسائل نیز نباید صرفاً متکی به ابزارهای فنی رشته و حرفه بود و می‌بایست به صورت سیستمی و کل‌گرایانه زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی را مدنظر قرار داد.</p>
<p>کلید واژه‌ها: تهران امروز، مسائل شهری، هرمنوتیک فلسفی، رفتار انسانی، پیچیدگی</p>	<p>نکات برجسته:</p> <p>ساده‌انگاری است که مسائل شهر تهران امروز معلول صرفاً یک عامل خاص دانسته شود، زیرا همانگونه که ذکر شد، ریشه مسائل خود به مثابه سیستمی درهم تنیده و پیچیده است.</p> <p>اگرچه در تحقیق حاضر، رفتار انسانی به عنوان مقوله اصلی در این مورد، تعیین شد، اما در عین حال نشان داده شد که این رفتار چگونه تحت تاثیر زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی است که تاثیر و تاثرشان به روی یکدیگر به صورت دوسویه و غیرمنظم است.</p> <p>هر فهمی موقتی است و هیچ فهم غایی و نهایی وجود ندارد، از این رو نتیجه تحقیق حاضر نیز به دلیل ماهیت هرمنوتیکی خود، نباید فهم غایی در ریشه یابی مسائل تهران امروز تلقی شود.</p>

۱. این مقاله برگرفته از بخشی از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «فهم تهران معاصر»، به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم است.

ارجاع به این مقاله:

رحمانی، مهرداد، عزیزی، محمد مهدی و نوریان، فرشاد. (۱۳۹۸). ریشه یابی مسائل تهران امروز با رویکرد هرمنوتیک فلسفی. *دانش شهرسازی*، ۳(۳)، ۱-۲۰.

Doi: 10.22124/upk.2019.14691.1310

مقدمه

تهران امروز، پس از ۲۳۰ سال تجربه پایتختی ایران و با رشد شتابان سده اخیر، دارای مسائل عدیده شهری است. این مسائل که دارای ماهیت های متنوعی هستند، تجربه زندگی روزمره شهروندان تهرانی را تحت تاثیر قرار داده و رفتارهای آنان را در معرض دگرگونی های عمده قرار گیرد و به مرور زمان الگوهای متفاوتی از شهرنشینی را شکل داده است. مسائل گوناگون شهر تهران شرایطی را ایجاد نموده که حیات و هویت در آن را با تهدیدهایی جدی مواجه ساخته است. اگرچه می توان دلایل و علل مختلفی برای رخ دادن هر کدام از مسائل تهران امروز برشمرد، اما در تحقیق حاضر، این پیشفرض وجود دارد که همه مسائل و اسباب و علل بروز آن، دارای ریشه مشترکی است ولو چندوجهی و چندگانه؛ و بنابراین این تحقیق به دنبال یافتن «ریشه» مشترک مسائل امروز تهران است. با توجه به موضوع تحقیق که ریشه یابی مسائل شهر تهران است، نگاهی کل نگر و ریشه نگر لازم است و از این رو تنها با تاملی فلسفی- تفسیری می توان آن را به انجام رسانید. نگاه فلسفی به مسائل شهری، می تواند افق دید پژوهشگران را وسعت بخشد، امری که به نظر می رسد در طول دهه های اخیر مغفول واقع شده است. از زمان طرح جامع اول شهر تهران (۱۳۴۷) تاکنون، عمدتاً نگاه علمی و تکنیکی بر مطالعات شهری حاکم بوده و به دلیل مقتضیات نگاه تکنیکی، معمولاً مسائل جزئی و خاص، بسیار بیش از مسائل کلی و ریشه ای مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفته اند و از این رو اندوخته های کنونی ما در خصوص اندیشیدن به شهر تهران و ریشه یابی مسائل آن، در حوزه دانشگاهی بسیار ناچیز است. از این رو تحقیق حاضر در تلاش است تا موضوع اندیشه به شهر و تامل در ریشه یابی مسائل آن وارد حوزه دانشگاهی شود. این تحقیق تلاش دارد با کشف ریشه های مسائل شهری تهران بتواند افق های تازه ای در برابر شهر و شهرسازی در تهران بگشاید. پرسش اصلی تحقیق حاضر این است که ریشه مسائل تهران امروز چیست؟ تهران امروز با مسائل متعددی مواجه است که برای هر یک می توان علل مختلفی ارائه کرد. با این حال در تحقیق حاضر، هدف، عبور از علل و اسباب اولیه بروز مسائل؛ به منظور دست یافتن به «ریشه» اصلی آنهاست و از این رو نیازمند غوری فلسفی است. در باب اسباب و علل هر یک از مسائل و مسائل مبتلابه شهر تهران به صورت جداگانه تاکنون تحقیقات فراوانی انجام شده است، اما در تحقیق حاضر، هدف ریشه یابی کل نگرانه است. تحقیق حاضر به دنبال عمیق شدن در یک جزء مشخص از کلیت مسائل تهران نیست بلکه هدف جستجو در ریشه مشترکی است که مسائل و اسباب بروز آن ها را ایجاد می نماید.

مبانی و پیشینه تحقیق

تاکنون مطالعات بسیار متعددی در خصوص احصاء مسائل شهر تهران انجام شده است؛ با این حال کمتر سندی با موضوع تامل فلسفی به مسائل تهران می توان یافت. گویی مسائل شهر تهران همواره به دید مسائلی فنی و تکنیکی نگریسته شده است و چه متخصصین شهر و چه فیلسوفان و متفکران جامعه کمتر در خصوص شهر به اندیشه پرداخته اند. در سال های اخیر از معدود تاملات فلسفی به تهران و مسائل آن می توان به درس گفتار توفیق و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «تهران، مارکسیسم و شهر» و طباطبایی (۱۳۹۵) با عنوان اندیشه ایران شهری اشاره کرد که البته موضوع آن فراتر از شهر تهران است، اشاره کرد. علی ای حال، مطالعات متعددی در خصوص موشکافی در مسائل شهر تهران انجام شده که یکی از نخستین اسناد مدون در این زمینه، در سال ۱۳۴۱ در سمینار مسائل اجتماعی شهر تهران فراهم شده است که در آن در خصوص بسیاری از مسائل شهر تهران از کمبود خدمات عمومی، زمین و مسکن، ترافیک، آلودگی هوا، ناهنجاری های اجتماعی، مدیریت شهر و... سخن گفته شده است (سیاسی، ۱۳۴۱). پس از آن تا به امروز، بسیاری از محققان، در خصوص مسائل تهران به مطالعه پرداخته اند که می توان آن ها را در چند بخش دسته بندی کرد. عده ای مسائل اجتماعی و اقتصادی را به عنوان مسائل پایه ای شهر تهران ذکر نموده اند. به عنوان نمونه شایگان و رستمی (۱۳۹۰) هویت و امنیت و ارباب و عزیزی (۱۳۹۳) هویت را به عنوان مسائل اصلی شهر تهران برشمرده اند. غلامی و همکاران (۱۳۹۲) و کامرانی و همکاران (۱۳۹۲) آسیب های اجتماعی بخصوص در سکونتگاه های حاشیه ای را از مسائل اصلی تهران ذکر کرده اند. نصیری و اعظمی (۱۳۸۵)، خادمیان و خانمحمدی (۱۳۹۱) و هزارجریبی (۱۳۹۰) بی عدالتی و نابرابری های شهری را مهم ترین تهدید جغرافیای سیاسی تهران ذکر نموده اند. زکریایی (۱۳۹۳) مسائل اجتماعی زنان در شهر تهران را برشمرده است. عزیزی و ملک محمدنژاد (۱۳۸۶) تغییر الگوی زیست و سکونت را مسئله دانسته اند. علی پور و همکاران (۱۳۸۸) ضعف مشارکت اجتماعی را مسئله اصلی تهران دانسته است. نوریان و مظفری پور (۱۳۹۲) ضعف سرمایه اجتماعی و مرتضوی (۱۳۹۶) و اطهری

(۱۳۸۹)، ضعف اقتصاد شهری، رانت‌خواری و سوداگری، بیکاری، نظام مالیاتی نامناسب، فعالیت‌های غیر بازده را به عنوان مسائل تهران نام برده است. سرور و جیروودی (۱۳۸۹) عدم استفاده از فرصت‌های اقتصادی را مسئله دانسته است. مهدی‌وفا و همکاران (۱۳۸۸) ناکارآمدی اقتصادی، سرور و همکاران (۱۳۸۹) و توکلی‌نیا و همکاران (۱۳۹۵) عدم اتصال به شبکه اقتصاد جهانی کلانشهرها، ایمانی شاملو و همکاران (۱۳۹۵) سوداگرایی اقتصادی و قاسمی و همکاران (۱۳۹۵) آسیب‌پذیری اقتصادی را از مسائل تهران دانسته‌اند. در حوزه مسائل کالبدی و فضایی، عزیزی و زارع (۱۳۹۳)، زنگی‌آبادی و تبریزی (۱۳۸۵)، کاظمی تاری (۱۳۸۸) و قدیری و همکاران (۱۳۹۱) آسیب‌پذیری در برابر بحران را یکی از مهم‌ترین مسائل تهران نام برده‌اند. مهدی‌زاده (۱۳۸۲) پراکنده‌رویی و شدت ساخت و ساز در مجموعه شهری تهران را به عنوان مسئله نام برده است. غمامی (۱۳۸۰) و میره‌ای و همکاران (۱۳۹۵) عدم تعادل و توازن میان تهران و پیرامون را ذکر نموده است. در حوزه مسائل محیط زیستی نیز صفوی و علیجانی (۱۳۸۵) و یاوری و نجارسلیمه (۱۳۹۰) آلودگی هوا را به عنوان یکی از مسائل اصلی تهران نام برده‌اند. بی‌نیاز و همکاران (۱۳۹۰)، محمودی و پرهیزکاری (۱۳۹۵) و فرتوک‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) کمبود و ناپایداری تامین منابع آب تهران را مسئله ذکر کرده‌اند. جوری و رضایان (۱۳۸۸) و اکبری و همکاران (۱۳۹۵) استفاده بیش از حد توان اکولوژیک را مسئله دانسته‌اند. در حوزه مسائل مدیریتی، بصیرت و همکاران (۱۳۹۱) ضعف حکمروایی و مدیریت ناهماهنگ و متعارض را مسئله شهر تهران می‌دانند. امیرمنصوری (۱۳۸۷) با مصاحبه با تعداد قابل توجهی از متخصصین فرایند برنامه‌ریزی شهر تهران را به عنوان مسئله نام برده است. در جدول ۱ به صورت مختصر، دسته‌بندی ارائه شده برای پیشینه تحقیق ارائه شده است.

جدول ۱. دسته‌بندی پیشینه مطالعات انجام شده در خصوص مسائل شهر تهران

منابع	مسائل شناسایی شده	گونه مسائل
شایگان و رستمی (۱۳۹۰)، ارباب و عزیزی (۱۳۹۳) غلامی و همکاران (۱۳۹۲)، کامرانی و همکاران (۱۳۹۲) نصیری و اعظمی (۱۳۸۵)، خادمیان و خانمحمدی (۱۳۹۱)، هزارجریبی (۱۳۹۰)، زکریایی (۱۳۹۳)، عزیزی و ملک محمدنژاد (۱۳۸۶)، علی‌پور و همکاران (۱۳۸۸)، نوریان و مظفری‌پور (۱۳۹۲)، مرتضوی (۱۳۹۶)، اطهاری (۱۳۸۹)، سرور و جیروودی (۱۳۸۹)، مهدی‌وفا و همکاران (۱۳۸۸)، سرور و همکاران (۱۳۸۹)، توکلی‌نیا و همکاران (۱۳۹۵)، ایمانی شاملو و همکاران (۱۳۹۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۵)	اغتشاش هویت، ضعف امنیت، فقر و بیکاری، معضلات و آسیب‌های اجتماعی، حاشیه‌نشینی، ضعف سرمایه اجتماعی، عدم مشارکت اجتماعی، تغییر الگوی زیست و سکونت، ناکارآمدی نظام مالیاتی، اقتصاد کهنسال و کم بازده، عدم استفاده از فرصت‌ها، سوداگرایی اقتصادی، آسیب‌پذیری اقتصادی، ناکارآمدی اقتصادی و...	اجتماعی و اقتصادی
صفوی و علیجانی (۱۳۸۵)، یاوری و نجارسلیمه (۱۳۹۰)، بی‌نیاز و همکاران (۱۳۹۰)، محمودی و پرهیزکاری (۱۳۹۵)، فرتوک‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، جوری و رضایان (۱۳۸۸)، اکبری و همکاران (۱۳۹۵)	کمبود و ناپایداری تامین منابع آب، کاهش توان اکولوژیک و بهره برداری بیش از حد، تخریب اراضی طبیعی، آلودگی هوا و...	محیط زیستی
عزیزی و زارع (۱۳۹۳)، زنگی‌آبادی و تبریزی (۱۳۸۵)، کاظمی تاری (۱۳۸۸)، قدیری و همکاران (۱۳۹۱)، مهدی‌زاده (۱۳۸۲)، غمامی (۱۳۸۰)، میره‌ای و همکاران (۱۳۹۵)	آسیب‌پذیری در برابر بحران، عدم تعادل و توازن در بین مناطق شهر، عدم تعادل و توازن در بین شهر و پیرامون، شدت ساخت و ساز، پراکنده رویی و...	کالبدی و فضایی
بصیرت و همکاران (۱۳۹۱)، امیرمنصوری (۱۳۸۷)، غمامی (۱۳۸۰)	ضعف حکمروایی و مدیریت ناهماهنگ و متعارض، فرایند تصمیم‌گیری غیر شفاف، تصمیم‌گیری از بالا به پایین و...	مدیریتی

مسائل تهران امروز

همانگونه که ملاحظه شد، تحقیقات انجام شده در خصوص مسائل شهر تهران، عمدتاً واکاوی خود مسئله است تا ریشه‌یابی آن، و عمدتاً نیز بهره‌مند از نگاه علمی و تکنیکی است تا نگاه ریشه‌نگر و فلسفی. از این رو تحقیق حاضر که قصد دارد با نگاهی کل‌نگر و ریشه‌نگر، به صورت فلسفی به ریشه مسائل شهر تهران امروز بپردازد، از مطالعات پیشین تمایز می‌یابد. به منظور روشنتر شدن مسائلی که در پیشینه تحقیق اشاره شد، مسائلی که بیشترین تکرار را در بین مقالات بررسی شده (در پنج سال اخیر) داشته‌اند، به عنوان «مسائل تهران امروز» انتخاب شده‌اند. مسائل انتخاب شده شامل «آلودگی هوا، مسئله تامین آب، ترافیک،

محدود شدن عرصه‌های عمومی، بافت‌های فرسوده، معضلات اجتماعی و مدیریت ناکارآمد» است (جدول ۲). تحقیق حاضر به دنبال ریشه یابی و علت یابی مسائل ذکر شده است. در ادامه توضیحاتی در خصوص هر یک از مسائل هفتگانه تهران ارائه شده است.

جدول ۲. تواتر مسائل شناسایی شده در مقالات بررسی شده (در پنج سال اخیر) جهت شناسایی مسائل تهران

مسائل پرتکرار (مسائل)	آلودگی هوا	مسئله تامین آب	مسئله عرصه های عمومی	بافت های فرسوده	ترافیک	معضلات اجتماعی	مدیریت ناکارآمد
تواتر تکرار در مقالات بررسی شده	۲۴	۲۶	۱۶	۲۱	۲۰	۱۹	۲۳
تعداد کل مقالات بررسی شده در ۵ سال اخیر	۴۲						

آلودگی هوا یکی از مسائلی است که تجربه تنفس در هوای پاک را برای شهروندان تهرانی دور از دسترس ساخته است. بر مبنای پایگاه اطلاعاتی بانک جهانی در سال ۲۰۱۱، تهران دارای بیشترین غلظت سالانه آلاینده‌های ذرات معلق کوچکتر از ۲.۵ میکرون بوده است (World Bank, 2011). بررسی وضعیت کیفیت هوا در شهر تهران طی سه سال اخیر (جدول ۳) نشان می‌دهد که تعداد روزهای پاک در شهر تهران از ۱۶ روز تجاوز نمی‌کند و به طور متوسط درصد از روزهای سال ناسالم بوده است. (شرکت کنترل کیفیت هوای تهران، ۱۳۹۶).

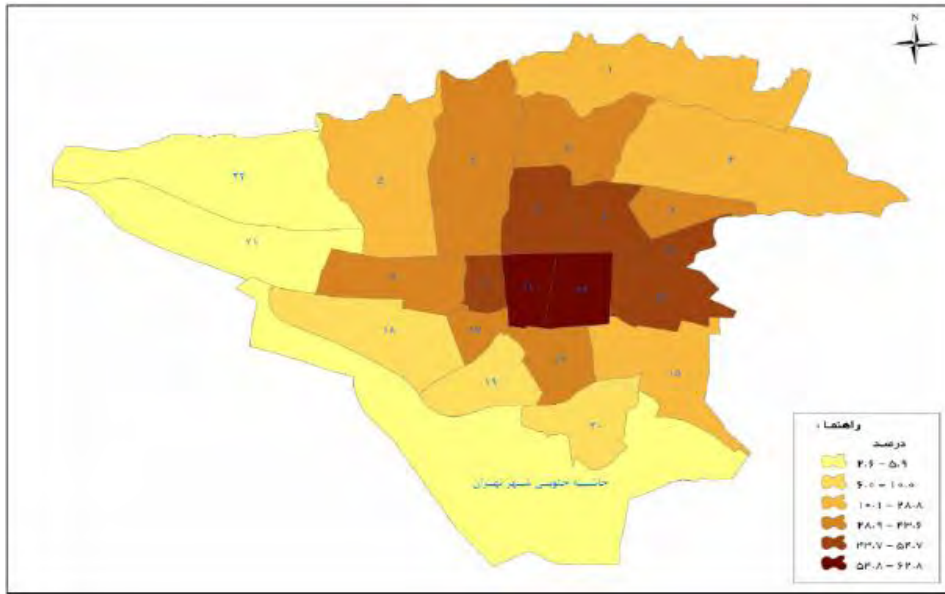
جدول ۳. وضعیت کیفیت آلودگی هوا در روزهای سال ۹۴ تا ۹۶

سال	۱۳۹۴		۱۳۹۵		۱۳۹۶	
	تعداد روز	درصد	تعداد روز	درصد	تعداد روز	درصد
پاک	۱۶	۴,۴	۱۶	۴,۴	۱۴	۳,۸
سالم	۲۳۳	۶۳,۸	۲۶۰	۷۱,۲	۲۴۳	۶۶,۶
ناسالم برای گروههای حساس	۱۱۲	۳۰,۷	۸۰	۲۱,۹	۱۰۰	۲۷,۴
ناسالم	۴	۱,۱	۹	۲,۵	۸	۲,۲

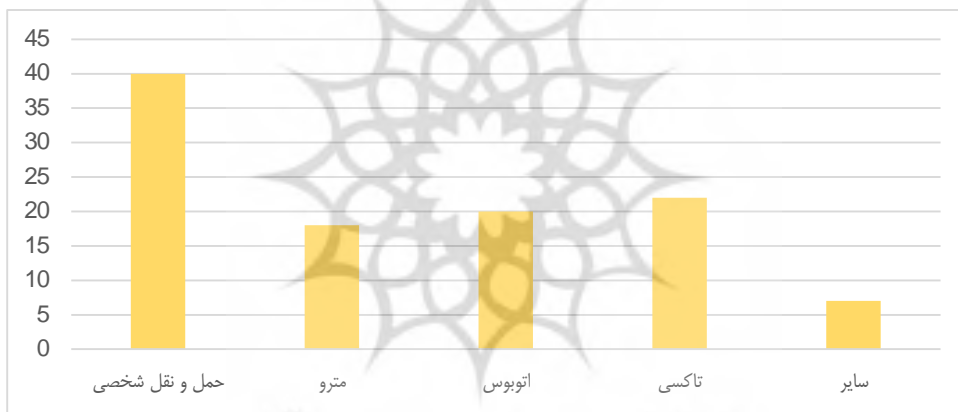
ماخذ: شرکت کنترل کیفیت هوای تهران، ۱۳۹۶

از دیگر مسائل تهران امروز می‌توان به بحران آب اشاره کرد. به گزارش شرکت آب منطقه‌ای تهران (۱۳۹۶) با توجه به میزان منابع آب موجود، بحران کنونی آب در ۴۶ سال اخیر بی‌سابقه است. میزان مصرف سالانه آب تهران حدود یک میلیارد و پانجاه میلیون مترمکعب است که طبق اطلاعات شرکت آب منطقه‌ای تهران (۱۳۹۶)، حدود ۷۳ درصد آن از منابع سطحی و ۲۷ درصد از منابع زیرزمینی تامین می‌شود که با توجه به تهدید فرونشست زمین، افزایش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی خطرناک است (شرکت آب منطقه‌ای تهران، ۱۳۹۶). همچنین طبق اعلام وزارت نیرو (۱۳۹۶) سرانه مصرف آب در تهران به طور متوسط دو برابر این میزان در کشور است که البته بخشی از آن به دلیل هدررفت حدود ۳۰ درصد آب از شبکه‌های انتقال است.

وضعیت ترافیک تهران نیز، از مسائل این شهر است که منجر به اتلاف وقت و هزینه و انرژی بسیاری می‌گردد و معضلات بسیار دیگری را نیز سبب می‌گردد که از جمله آن می‌توان به اختلالات عصبی- روانی، کاهش مدت حضور افراد در خانواده (Curtis, et al., 2009) و... اشاره کرد. بر اساس آمار سازمان حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران در سال ۱۳۹۲، در تهران، نرخ مالکیت سواری شخصی به اندازه ۰,۳۸ و سیله به ازای هر نفر بوده است. بر اساس آخرین اطلاعات منتشر شده از وضعیت حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران (۱۳۹۴) سهم وسایل نقلیه شخصی در جابجایی سفرهای روزانه شهر تهران، حدود ۴۰ درصد بوده که در شکل ۲ مشخص است و نسبت زمان تاخیر به زمان سفر (شکل ۱) در تهران، ۵۳,۷ درصد بوده که رقم قابل توجهی است (سازمان حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران، ۱۳۹۴).

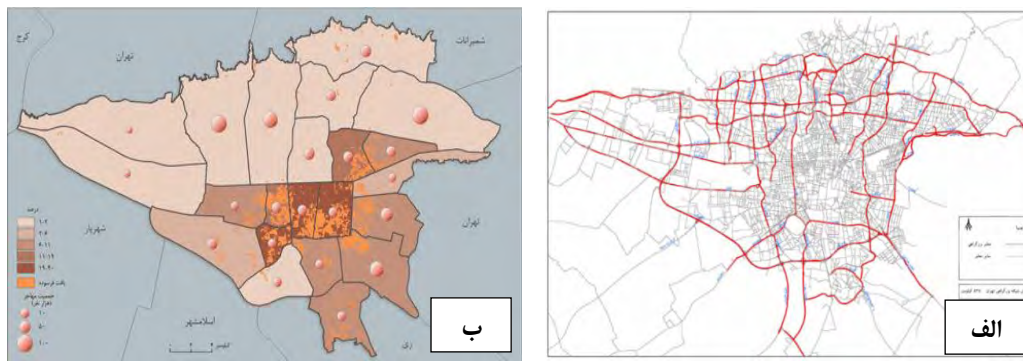

شکل ۱. درصد شبکه کند و بحرانی مناطق شهر تهران در ساعات اوج صبح (سازمان حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران، ۱۳۹۴)

شکل ۲. سهم وسایل نقلیه مختلف در جابجایی‌های روزانه شهر تهران، ۱۳۹۴ (سازمان حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران، ۱۳۹۴)

محدود شدن عرصه‌های عمومی شهر نیز از دیگر معضلات شهر تهران است که روز به روز ابعاد آن گسترده‌تر می‌گردد. اولویت دهی به حرکت سریع سواره از طریق اتوبان‌کشی (شکل ۳)، تعریض معابر، احداث پل‌ها و تونل‌ها، از مواردی است که فضای شهری را برای حضور پیاده‌ها با محدودیت جدی مواجه می‌سازد (Schlossberg & Brown, 2004). از سوی دیگر، تجاری‌سازی فضاهای عمومی از جمله علی است که سبب کاهش عمومیت آن می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۸). این موضوع در برخی فضاهای عمومی شهر تهران از جمله پل طبیعت، برج میلاد، دریاچه شهدای خلیج فارس و... از طریق واگذاری اراضی عمومی به مراکز خرید، برندها و رستورانهای مجلل در حال وقوع است.

شکل ۳. الف) بافت‌های فرسوده تهران (اطلس تهران، ۱۳۹۳)، ب) شبکه بزرگراهی شهر تهران (سازمان حمل‌ونقل و ترافیکی شهر تهران، ۱۳۹۴)

از طرفی وسعت بافت‌های فرسوده تهران نیز روز به روز در حال افزایش است. البته فرسودگی این بافت‌ها فقط محدود به بعد فیزیکی نیست و فرسودگی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در آن‌ها عمده‌تر است. بر اساس طرح تدقیق بافت‌های فرسوده تهران (شکل ۳) که هنوز به تصویب نرسیده است، مساحت این بافت‌ها از ۳۲۶۸ هکتار مصوب سال ۱۳۸۵ به ۳۷۰۰ هکتار در سال ۱۳۹۳ رسیده است (سازمان نوسازی شهر تهران، ۱۳۹۳) که با توجه به زلزله‌خیز بودن تهران، می‌تواند تهدید بسیار بزرگی به شمار آید و حتی اگر زلزله‌ای نیز رخ ندهد، این بافت‌ها انباشتی از مسائل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی را در خود دارند.

در خصوص معضلات اجتماعی تهران، آمارهای رسمی و مستندی وجود ندارد با این حال برخی آمارهای جزئی نیز تا حدی نشان دهنده چگونگی وضعیت کنونی هستند. بر اساس آمار سرشماری سال ۹۵ نیز نرخ بیکاری در تهران بیش از ۱۲ درصد بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). بر اساس گزارش نیروی انتظامی بیش از ۳۵ درصد جرائم کشور در تهران و کرج رخ می‌دهد (مصاحبه جانشین فرمانده نیروی انتظامی، ۱۳۹۰)، بیش از ۱۵ هزار کارتن خواب در تهران (مصاحبه شهردار تهران، ۱۳۹۳)، بیش از ۱۳ هزار کودک کار در تهران (کمیته اجتماعی شورای شهر تهران، ۱۳۹۳) و ۳۶ سکونتگاه غیررسمی در استان تهران (سازمان بهزیستی استان تهران، ۱۳۹۵) وجود دارد. طبق آمار اداره ثبت و احوال استان تهران (۱۳۹۵) آمار طلاق در استان تهران در سال ۹۵، با رشد ۲۲ درصدی همراه بوده درحالی‌که آمار ازدواج ۱۱،۴ درصد رشد داشته است. طبق این آمار نسبت ازدواج به طلاق در استان تهران در سال ۹۵، ۲،۵ بوده است که نسبت به سال ۸۹ که این رقم ۳،۳ بوده، کاهش محسوسی داشته است. راغفر و همکاران (۱۳۸۹) با اندازه‌گیری شاخص فقر چندبعدی در تهران به این نتیجه رسیده‌اند که حدود ۶۳ درصد مردم تهران، دچار محرومیت نسبی‌اند.

علاوه بر موارد یاد شده، تهران دچار مسائلی مدیریتی در اداره شهر می‌باشد که منجر به بدتر شدن وضعیت مسائل فوق می‌گردد (البته لازم به ذکر است، مسائل یاد شده به شکلی پیچیده به یکدیگر مرتبط هستند و هر یک عامل بوجود آورنده و یا تشدید کننده دیگری است). که شاید بارزترین آن، اتکا به درآمدهای ناپایدار و تامین درآمد از طریق تراکم فروشی است. گرچه در این زمینه نیز اسناد رسمی دقیقی منتشر نشده اما طبق اعلام معاونت برنامه‌ریزی شهرداری تهران (۱۳۹۶) ۸۰ درصد درآمد شهر تهران متکی به درآمدهای ناپایدار ساخت و ساز است. میزان بدهی بالای شهرداری تهران که طبق اعلام شهردار تهران (۱۳۹۶) حدود ۵۲ هزار میلیارد تومان که معادل سه برابر بودجه سالانه شهرداری است، از دیگر معضلات است. بالا بودن هزینه‌های جاری شهرداری تهران از جمله وجود بیش از ۶۸ هزار پرسنل در شهرداری تهران از جمله دیگر مسائل است (شهرداری تهران، ۱۳۹۶). همچنین نظام تصمیم‌گیری و اجرایی از بالا به پایین و عدم مشارکت شهروندان، نهادهای مدنی و سایر ذینفعان شهری از جمله معضلات ریشه‌دار مدیریتی در شهرداری تهران است (موسایی و شیانی، ۱۳۸۹).

باید توجه داشت که همه مسائل یاد شده بر روی یکدیگر بصورت آشکار و پنهان، مستقیم و غیرمستقیم اثرگذارند و نمی‌توان آن‌ها را مستقل از عوامل دیگر بررسی نمود. البته لازم به ذکر است، معضلات و مشکلات بسیار دیگری نیز وجود دارد؛ با این حال با توجه به آنچه ذکر شد می‌توان گفت مسائل تهران حاکی از بوجود آمدن نقایصی در کل سیستم شهر تهران است. زیرا تنها در یک محیط سیستمی است که تمامی اجزا بر روی یکدیگر اثرگذارند و اختلال در هر جزئی سبب بروز اختلال در کل سیستم می‌گردد. بنابراین از آنجایی که شهر یک سیستم است؛ تمامی اجزاء آن در ارتباط متقابل مستقیم و غیرمستقیم هستند؛ اما در عین

حال، این روابط در لایه‌های آشکار و پنهان زیادی برقرار می‌گردند؛ پس مسائل و مشکلات نیز دارای لایه‌های آشکار و پنهان در داخل روابط مستقیم و غیرمستقیم هستند.

چارچوب مفهومی

همانگونه که ذکر شد پرسش اصلی تحقیق حاضر این است که ریشه مسائل تهران امروز چیست؟ وقتی از چیستی یک موضوع پرسش می‌شود، سطح مسئله به گوهر و بنیاد موضوع برمی‌گردد (جمادی، ۱۳۸۵؛ عبدالکریمی، ۱۳۹۳؛ خاتمی، ۱۳۹۵). به عبارت دیگر، باید دید بنیاد مسائلی که تهران امروز با آن مواجه است، چیست؟ البته می‌توان برای هر کدام از مسائلی که تهران دچار آن است، علتی را متصور شد؛ به عنوان مثال برای مسئله آلودگی هوا، می‌توان عللی چون بالا بودن سهم استفاده از خودروهای شخصی، شدت بارگذاری در شهر که منجر به تولید سفر و مصرف انرژی بالا شده، و توان اکولوژیک محدود شهر تهران را ذکر کرد یا برای مشکل ترافیک، عدم توازن‌های سرزمینی و منطقه‌ای، کارا نبودن حمل‌ونقل عمومی، فاصله و عدم تعادل میان محل سکونت و محل کار و... را ذکر نمود. این عوامل عللی هستند که در لایه‌های اولیه موضوع قابل کشف هستند؛ اما آنچه تحقیق حاضر به دنبال کشف آن است، نه لایه‌های اولیه، که بنیاد و اساس بروز چنین مسائلی است؛ به بیان دیگر این تحقیق به کشف ریشه مشترک این مسائل می‌پردازد. به دلیل اینکه این موضوع نیازمند اندیشه در لایه‌های ژرف موضوع و بنیاد آن است، چاره‌ای جز غور فلسفی در موضوع نیست. بنابراین در ادامه تاملی فلسفی بر این موضوع انجام شده است.

به منظور تفکر در باب ریشه مسائل شهری، تاملی فلسفی به کار گرفته شده است. دلیل این موضوع این است که همانگونه که در قسمت پیشین عنوان شد شهر یک سیستم و به بیان دیگر یک کلیت است که دارای جنبه‌های بسیار متنوع و گوناگونی است و از این رو به درکی از کلیت آن نیاز است و نه صرفاً جنبه‌هایی خاص (Meagher, 2008). به طور کلی همانگونه که یاسپرس (۱۹۷۰) عنوان می‌دارد، نحوه‌ای که در فلسفه نسبت به موضوعی شناخت و سپس یقین حاصل می‌گردد مانند یقین حاصل کردن علمی نیست که با موارد معینی سروکار دارد. در یقین حاصل کردن به شیوه فلسفی تمام وجود انسان سهمیم است چرا که فلسفه به تمامیت پدیده می‌پردازد. هر فلسفه مدونی البته با علوم پیوستگی دارد و واقعیت علوم را در همان مرحله پیشرفتگی خود در نظر می‌گیرد. اما معنی فلسفه سرچشمه دیگری دارد (دلوز و گتاری، ۱۹۸۰). ما نیز برای شناخت شهر و تامل در آن به بینشی ژرف نسبت به کلیت و تمامیت شهر همانگونه که هست، نیازمندیم و پرداختن به جنبه خاصی از موضوع به شکل مجزا و تفکیک شده از بقیه کلیت شهر، حتی می‌تواند گمراه‌کننده باشد.

نخستین گام برای انجام تامل فلسفی در باب یک موضوع، فهم چیستی آن پدیده است (واینسهایمر، ۱۹۹۳) و در اینجا سوالی که مطرح می‌گردد، این است که شهر چیست؟ این سوال، سوالی است که پس از گذشت چند هزار سال از شهرنشین شدن انسان‌ها هنوز پاسخ روشن و قطعی نیافته است (Eade and Mele, 2002; Mendieta, 2010)؛ زیرا همانگونه که ذکر شد، به طور کلی سوال از چیستی چیزها سوالی فلسفی است و سوال فلسفی هیچ‌گاه دارای جواب قطعی و یقینی نیست (جمادی، ۱۳۹۶ و احمدی، ۱۳۹۳). با این حال عده زیادی تلاش کرده‌اند تا به این سوال فلسفی و در واقع هستی‌شناسانه پاسخ دهند. اما واضح است مفهوم شهر، مفهومی است پیچیده و دست‌نیافتنی و پاسخ‌ها به مسئله چیستی آن، آن را در نمی‌یابد (Cunningham, 2007; Chettiparamb, 2006). پاسخی که برای پرسش از چیستی چیزها وجود دارد را می‌توان در جریان هرمنوتیک فلسفی جست (مجتهد شبستری، ۱۳۹۴؛ احمدی، ۱۳۹۵). ما در مواجهه پدیده‌ها، به فهم آن‌ها می‌پردازیم و در واقع چیستی یک پدیده و از جمله شهر، «فهمی» است که از آن پدیده بر ما پدیدار می‌شود (گروندن، ۱۹۹۹). گادامر به عنوان فیلسوف برجسته هرمنوتیک فلسفی معتقد است که هر فهمی، مبتنی است بر پیش‌فهم‌هایی که نشئت گرفته از تاریخ و سنت و فرهنگ است (Gadamer, 2006)؛ در عین حال، فهم انسانی تاریخمند است و به صورت مداوم تحول می‌یابد؛ به این معنا که مدام پیش‌فهم‌های آدمی در موقعیت‌های هرمنوتیکی تحول می‌یابند و از این رو به صورت مداوم فهم‌های تازه‌ای بر او پدیدار می‌گردد (Grondin, 2016). با توجه به موضوعی که گادامر در فهم پیش می‌کشد، می‌توان گفت که هیچ فهم نهایی و غایی از شهر وجود ندارد و فهم از شهر، مانند هر فهم دیگر انسانی، تاریخمند و موقتی است. بنابراین می‌توان گفت فهم شهر و فهم هر آنچه که متعلق به آن است، از جمله مسائل و مسائل آن، امری یکه نیست و نیازمند پویایی جمعی و جستجو در ارتباطات بین‌الذهانی است. از این رو برای

ریشه‌یابی مسائل شهری تهران به سراغ تعدادی از متخصصان تهران‌شناس و محققینی که در باب تهران به تحقیق پرداخته‌اند رفته و به مصاحبه با آن‌ها پرداخته شده است.

همچنین باید توجه داشت که همه مسائل یاد شده، بصورت آشکار و پنهان، مستقیم و غیرمستقیم بر روی یکدیگر اثرگذارند و نمی‌توان آن‌ها را مستقل از عوامل دیگر بررسی نمود. با توجه به آنچه که ذکر شد می‌توان گفت، وقتی از مسائل شهر تهران سخن به میان می‌آید، نشان از وجود آمدن نقایصی در کلیت سیستم شهر تهران دارد و نه صرفاً جزئی از آن؛ زیرا در یک محیط سیستمی تمامی اجزا بر روی یکدیگر اثرگذارند و اختلال در هر جزئی سبب بروز اختلال در کل سیستم می‌گردد. بنابراین از آنجایی که شهر یک سیستم است؛ تمامی اجزاء آن در ارتباط متقابل مستقیم و غیرمستقیم هستند؛ اما در عین حال، این روابط در لایه‌های آشکار و پنهان زیادی برقرار می‌گردند؛ پس مسائل و مشکلات نیز دارای لایه‌های آشکار و پنهان در داخل روابط مستقیم و غیرمستقیم هستند. بر این اساس چارچوب مفهومی تحقیق حاضر به صورت شکل ۴ تدوین شده است.

شکل ۴. نمودار چارچوب مفهومی تحقیق

روش پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت بنیادی، به لحاظ هدف، توصیفی و به لحاظ روش، تحلیلی-تفسیری است. در این راستا به منظور تامل بر مسائل شهر تهران، که از خلال تحقیقات پیشین و اسناد موجود استخراج شد، و ریشه‌یابی آن از ابزار مصاحبه با خبرگان استفاده شده است؛ زیرا موضوعاتی که در خصوص اندیشه و تفکر به کلیت یک پدیده هستند و آمار و اطلاعات عینی در خصوص آن وجود ندارد را نمی‌توان از طریق دیگر مورد مطالعه قرار داد. به بیان دیگر، در خصوص موضوعات اندیشه‌ای، بهترین روش، پویا و رجوع به اندیشه‌های مختلف و رصد آن‌هاست که با توجه به ماهیت موضوع تحقیق حاضر که تخصصی است، به خبرگان مراجعه شده است. لازم است به منظور انجام پویا و رجوع به ماهیت موضوع تحقیق متناسب با آن بهره‌جست. از آنجایی که ریشه‌یابی مدنظر در تحقیق، از نوع تفسیری است، روش‌های تحقیق تفسیری می‌توانند روش‌های مناسبی برای انجام آن باشند. با این حال روش‌های تفسیری گونه‌های متعدد و متنوعی دارند که با توجه به چارچوب تدوین شده برای تحقیق، لازم است

روش تحقیق انتخاب شده، متناسب با سازوکار چگونگی فهم انسانی باشد. از این رو می‌توان از روش‌های تحقیق تفسیری-هرمنوتیکی که بخصوص مبتنی بر اندیشه‌های گادامر باشند، در این راستا استفاده کرد. البته گادامر معتقد است که هرمنوتیک فلسفی او، روش نیست و هر تلاشی برای تبدیل آن به روش ناشی از فهم غلط از آن است (واینسهایمر، ۱۹۹۳)؛ از این رو روش تحقیق انتخاب شده نه همان هرمنوتیک فلسفی گادامر، بلکه مبتنی بر بینش‌هایی است که او مطرح نموده است. برای این منظور در تحقیق حاضر، از روش تحقیق پیشنهادی فلمینگ و همکاران (۲۰۰۳) که مبتنی بر فهم از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته است، استفاده شده است. آن‌ها یک روش تحقیق حاوی ۵ گام بر اساس بینش‌های هرمنوتیکی گادامر ارائه نموده‌اند. این ۵ گام شامل موارد زیر است:

- تدوین پرسش تحقیق؛
- شناسایی پیش‌فهم‌ها؛
- تحصیل فهم از طریق گفتگو با مخاطبین؛
- تحصیل فهم از طریق گفتگو با متن؛
- ایجاد اعتمادپذیری^۱.

برای کاربست شیوه گادامری فلمینگ و همکاران (۲۰۰۳) هر ۵ مرحله به انجام رسیده است؛ با توجه به اینکه بر اساس روش تحقیق پیشنهادی، تکنیک اصلی، «مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختار یافته» است، طبق متون نظری، تعداد مصاحبه‌ها می‌بایست به اندازه‌ای باشد که به یک حد اشباع نسبی (عدم طرح داده‌ها و اطلاعات تازه) برسد (Bonger, et al., 2009). از این رو با توجه به رفت و برگشتی بودن فرایند تحقیق، حد اشباع در نخستین مرحله، به عنوان مبنای تعیین تعداد مصاحبه‌شوندها، انتخاب شد. از این رو پس از مصاحبه نیمه ساختاریافته هشتم، در مرحله اول، حد اشباع نظری حاصل شد. مصاحبه شوندها ۸ نفر از متخصصین در حوزه مطالعات تهران بوده‌اند که مشخصات آن‌ها در جدول ۴ ذکر شده است. البته باید توجه داشت که طی کردن مراحل به صورت خطی نبوده و حالتی رفت و برگشتی داشته است.

جدول ۴. مشخصات مشارکت‌کنندگان در فرایند تحقیق

مشخصات	متخصص اول	متخصص دوم	متخصص سوم	متخصص چهارم	متخصص پنجم	متخصص ششم	متخصص هفتم	متخصص هشتم
حوزه کاری	دانشگاه	دانشگاه	حرفه	حرفه	اجرا (مدیریت)	اجرا (مدیریت)	دانشگاه- حرفه	دانشگاه- اجرا
رشته تحصیلی	جامعه‌شناسی	فلسفه	شهرسازی	شهرسازی	اقتصاد	علوم سیاسی	شهرسازی	جامعه‌شناسی
حوزه مطالعاتی مورد علاقه	فضا، اقتصاد سیاسی	تجزیه زیسته شهر، پدیدارشناسی شهر	فلسفه شهر، اندیشه و فرهنگ شهری	اقتصاد سیاسی شهر، مسائل شهری	اقتصاد شهر، توسعه پایدار و محیط زیست	مناسبات قدرت، سرمایه اجتماعی	نظریه‌های برنامه ریزی، مسائل شهری	فلسفه شهر، مسائل شهری، منفعت عمومی
سابقه مطالعاتی درباره تهران	تالیف مقاله و کتاب	تالیف مقاله و کتاب در دست چاپ	تالیف کتاب	تالیف مقاله	تالیف کتاب	تالیف مقاله	تالیف کتاب و مقاله	تالیف کتاب و مقاله

یافته‌ها

با توجه به مبانی روش‌شناختی تحقیق، فرایند تحقیق شامل انجام مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته از طریق مراحل پنجگانه پیش گفته انجام شد. در ادامه، ابتدا فرایند انجام مراحل تجزیه و تحلیل به صورت کامل توضیح داده شده و سپس نتایج ارائه شده است.

1. Trustworthiness

گام اول^۱: تدوین پرسش اصلی: پرسش اصلی در مصاحبه این بوده که «ریشه مسائل مبتلابه شهر تهران امروز چیست» که گفتگوها حول این سوال اصلی انجام شده است. در هیچ کدام از مراحل ۵ گانه، سوال اصلی به چالش کشیده نشد و تغییری نکرد. گام دوم: شناسایی پیش فهم‌ها: به منظور شناسایی پیش فهم‌ها، محقق در هر مرحله از تحقیق، پیش فهم‌های خود را از خلال گفتگو با اساتید راهنما و مشاور استخراج نموده است. این پیش فهم‌ها در خلال هر مرحله و هر کدام از مصاحبه‌ها، دچار تحول شده‌اند.

گام سوم: تحصیل فهم از طریق گفتگو با مخاطبین: در این مرحله، هدف، فهم کردن دیدگاه مصاحبه‌شوندگان نبوده است؛ بلکه همانگونه که فلمینگ و همکاران (۲۰۰۳) بیان می‌کنند، هدف ایجاد فهم مشترک میان محقق و مصاحبه‌شوندگان است. از این رو، پس از انجام مصاحبه با هر فرد، در ابتدا «مقوله‌ای کلی» که نماینده فهم مشترک شکل گرفته در آن گفتگو باشد، شناسایی شده و سپس با استفاده از روش پیشنهادی استراوس و کوربین (۱۹۹۹) به کدگذاری باز و محوری فایله ضبط شده مصاحبه پرداخته شده است. سپس مقوله کلی انتخاب شده با کدگذاری‌های باز و محوری تطابق داده شده تا بر اثر دور هرنوتیکی، اصلاحات لازم در هر یک ایجاد شود. پس از انجام این اصلاحات، از مجموع ۹۵۰ کد اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها، در کدگذاری ثانویه، ۴۰ کد «مفهوم» تعیین شد و با انجام کدگذاری محوری، ۵ کد «مقوله» استخراج شد.

گام چهارم: تحصیل فهم از طریق گفتگو با متن: پس از انجام مصاحبه‌ها، متن‌های پیاده شده به همراه کدگذاری‌های باز و انتخابی، مقوله کلی استخراج شده و نحوه تطابق مقوله کلی با مقولات محوری استخراج شده، به مصاحبه‌شوندگان برگردانده شد و از آن‌ها خواسته شد که نظرات خود را در روی متون و حاشیه‌ها اعمال نمایند. پس از بررسی متون بازگشتی، تغییراتی در مقولات کلی و مقولات مستخرج از کدگذاری محوری انجام شد و در ادامه تحقیق مدنظر قرار گرفت.

گام پنجم: اعتمادپذیری: به منظور اعتمادپذیری تحقیق، اعتبار و تاییدپذیری آن، همانگونه که ذکر شد، تمامی فرایند تحقیق به صورت روشن و شفاف به مصاحبه‌شوندگان توضیح داده شد و در تحقیق نیز ارائه شده است، در تمام مرحله پس از انجام مصاحبه، متون پیاده شده، تحلیل‌ها و تفسیرها و نتایج به دست آمده تا مرحله پایانی، به مصاحبه‌شوندگان برگردانده شده، اصلاحات مدنظر آن‌ها اعمال شده و مجدداً به آن‌ها ارائه شده است؛ به گونه‌ای که نتایج تحقیق بر اساس اظهار نظر مصاحبه‌شوندگان بیش از ۸۰ درصد با دیدگاه‌های آن‌ها تطابق داشته است.

در ادامه نتایج حاصل از مصاحبه‌های عمیق، تجزیه و تحلیل‌ها و نتایج ارائه شده است، نتایج ارائه شده نتایجی است که پس از چندین مرحله بازگشت به مصاحبه‌شوندگان و اصلاحات آن‌ها انجام شده است. لازم به ذکر است که مفاهیم ۴۰ گانه استخراج شده (جدول ۵) که در ۵ دسته جای گرفته است، در مواردی دارای همپوشانی است و یا می‌تواند ذیل دسته دیگری نیز جای گیرند؛ که با توجه به اهمیت هر یک از مفاهیم و مقولات، بنا به نظر جمعی مصاحبه‌شوندگان، دسته‌بندی مفاهیم به ۵ مقوله «معیوب بودن ساختار اقتصاد، معیوب بودن ساختار اجتماعی (جامعه)، معیوب بودن ساختار اندیشه و آموزش، معیوب بودن ساختار اداری و حقوقی شهر و معیوب بودن ساختار زندگی شهری» به ترتیب جدول ۴ تدوین شد. بنا به نظر یکی از مصاحبه‌شوندگان: «هدف تحقیق، دسته‌بندی بدون نقص مفاهیم و مقولاتی که دارای همپوشانی و در هم تنیدگی زیاد هستند، نیست؛ بلکه هدف آن است که بتوان به ریشه‌یابی مسائل تهران امروز پرداخت و نباید آن را از نظر دور داشت». از این رو این ۵ مقوله کلی و ۴۰ مفهوم استخراج شده، همگی در راستای کشف «ریشه مسائل شهر تهران» به دست آمده‌اند که البته با یکدیگر دارای ارتباط و درهم‌تنیدگی هستند.

۱. گام‌های تحقیق حاضر، به صورت خطی و پشت سر هم نیست بلکه در هر مرحله، با توجه به فهم حاصله از آن، گام‌های پیشین مورد جرح و تعدیل قرار گرفته است

جدول ۵. مفاهیم استخراج شده از کدگذاری ثانویه و مقولات تعیین شده بر مبنای فهم مشترک ایجاد شده میان محقق و مصاحبه‌شوندگان و اصلاحات و رفت و برگشت‌های انجام شده در مراحل ۵ گانه

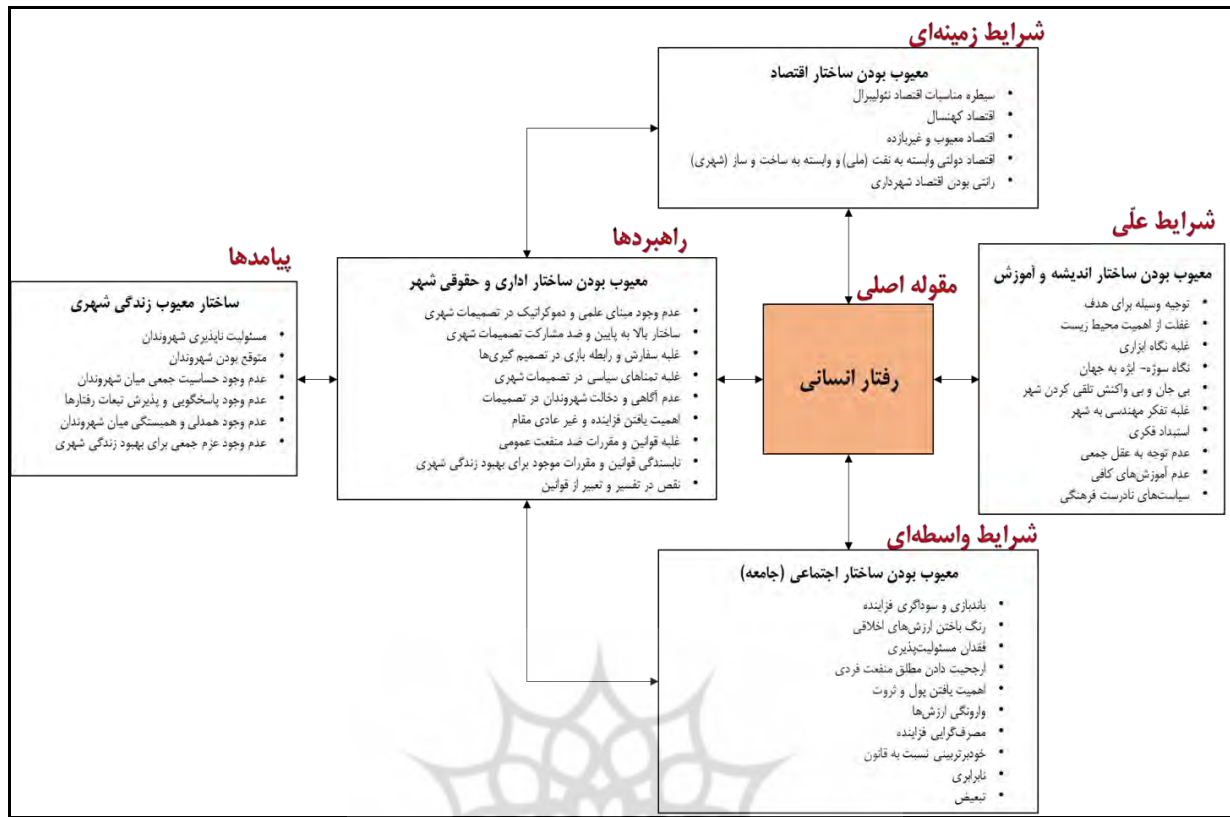
مقوله	مفهوم	تعداد زیرکد	استخراج از مصاحبه شوندهگان ^۱
	سیطره مناسبات اقتصاد نئولیبرال	۱۱	I1, I2, I3, I4, I7, I8
	توزیع نامتوازن امکانات و منابع در سطح سرزمین	۵	I3, I4, I7, I8
	اقتصاد معیوب و غیربازده	۹	I1, I2, I3, I4, I5, I6
معیوب بودن ساختار اقتصاد	اقتصاد دولتی وابسته به نفت (ملی) و وابسته به ساخت و ساز (شهری)	۲۱	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	رانتی بودن اقتصاد شهرداری	۱۰	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	باندبازی و سوداگری فزاینده	۱۹	I1, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	رنگ باختن ارزش‌های اخلاقی	۱۲	I1, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	فقدان مسئولیت‌پذیری	۸	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	ارجحیت دادن مطلق منفعت فردی	۱۲	I1, I2, I3, I4, I5, I8
	اهمیت یافتن پول و ثروت	۱۳	I1, I2, I6, I7, I8
معیوب بودن ساختار اجتماعی (جامعه)	وارونگی ارزش‌ها	۷	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	مصرف‌گرایی فزاینده	۹	I3, I4, I5, I6, I7, I8
	خودبرتری نسبت به قانون	۸	I5, I6, I7, I8
	نابرابری	۱۶	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	تبعیض	۱۱	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	توجه وسیله برای هدف	۹	I2, I3, I5, I6, I8
	غفلت از اهمیت محیط زیست	۸	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	غلبه نگاه ابزارگری	۱۰	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	نگاه سوژه-ابژه به جهان	۹	I1, I3, I4, I5, I8
	بی جان و بی واکنش تلقی کردن شهر	۶	I1, I2, I7, I8
معیوب بودن ساختار اندیشه و آموزش	غلبه تفکر مهندسی به شهر	۲۳	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	استبداد فکری	۱۵	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	عدم توجه به عقل جمعی	۱۳	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	عدم آموزش‌های کافی	۱۱	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	سیاست‌های نادرست فرهنگی	۹	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	عدم وجود مبنای علمی و دموکراتیک در تصمیمات شهری	۱۸	I1, I2, I4, I5, I6, I7, I8
	ساختار بالا به پایین و ضد مشارکت تصمیمات	۲۱	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
معیوب بودن ساختار اداری و حقوقی شهر	غلبه سفارش و رابطه بازی در تصمیم‌گیری‌ها	۲۰	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	غلبه تمناهای سیاسی در تصمیمات شهری	۲۱	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	عدم آگاهی و دخالت شهروندان در تصمیمات	۱۴	I1, I3, I5, I6, I7
	اهمیت یافتن فزاینده و غیر عادی مقام	۹	I2, I3, I4, I5
	غلبه قوانین و مقررات ضد منفعت عمومی	۱۲	I1, I4, I5, I8

۱. هر کد نشان دهنده یک مصاحبه‌شونده است. به عبارت دیگر این ستون نشان می‌دهد که گزاره مربوطه در صحبت‌های کدام مصاحبه‌شونده‌ها وجود داشته است.

مقوله	مفهوم	تعداد زیرکد	استخراج از مصاحبه شوندهگان ^۱
	نابسندگی قوانین و مقررات موجود برای بهبود زندگی شهری	۸	I1, I2, I4, I5, I7, I8
	نقص در تفسیر و تعبیر از قوانین	۷	I3, I4, I5, I6, I8
	مسئولیت ناپذیری شهروندان	۱۶	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	متوقع بودن شهروندان	۱۴	I1, I2, I6, I7, I8
معیوب بودن ساختار زندگی شهری	عدم وجود حساسیت جمعی میان شهروندان	۱۱	I1, I2, I5, I6, I7
	عدم وجود پاسخگویی و پذیرش تبعات رفتارها	۹	I3, I4, I5, I7, I8
	عدم وجود همدلی و همبستگی میان شهروندان	۱۵	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8
	عدم وجود عزم جمعی برای بهبود زندگی شهری	۱۷	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8

بحث

در ادامه بر اساس مدل پارادایمی پندیت (۱۹۹۷) که البته با توجه به مقتضیات تحقیق، اندکی تغییر یافته، مقولات محوری استخراج شده به گونه‌ای سامان داده شد که بتوان، فهم مشترک نهایی را در غالب یک عبارت بیان نمود. در این الگو، ابتدا مقوله مرکزی شناسایی شد. مقوله مرکزی را می‌توان از میان مقولات استخراج شده «انتخاب» نمود و یا با بررسی مقولات استخراج شده، آن را تعیین کرد. باید توجه داشت که مقوله مرکزی باید بیشترین قابلیت برای تبیین و نزدیک کردن مقولات داشته باشد. از این رو، با توجه به اینکه مقولات انتخابی هر کدام به گونه‌ای هستند که در دل دیگری لزوماً جای نمی‌گیرند، با مشورت با مصاحبه‌شوندهگان، مقوله «رفتار انسانی» به عنوان مقوله‌ای که می‌تواند تمامی مقولات را به یکدیگر پیوند دهد، انتخاب شد. در توضیح این مقوله لازم به ذکر است که رفتار انسانی، محدود به گروه خاصی نیست و کل شهروندان، مدیران، سیاستگذاران در سطوح مختلف و... را دربر می‌گیرد، به بیان دیگر، معنایی که از تعیین این مقوله به عنوان مقوله مرکزی مراد می‌شود، آن است که «رفتار انسانی» مسبب مسائل تهران امروز است؛ که البته خود به شکل درهم‌تنیده‌ای تحت تاثیر و موثر بر مقولات دیگر است؛ بدین گونه که «معیوب بودن ساختار اندیشه و آموزش» به عنوان «علت پایه‌ای»، در همراهی با «ساختار معیوب اقتصادی» به عنوان شرایط زمینه‌ای و «معیوب بودن ساختار اجتماعی» به عنوان شرایط واسطه‌ای؛ منجر به کژکارکردی در رفتار انسانی شده که به «ساختار معیوب اداری و حقوقی شهر» منجر شده و پیامد آن نیز «ساختار معیوب زندگی شهری» خواهد بود. شکل ۵ نشان دهنده فهم مشترکی است که از مصاحبه‌های عمیق محقق با مصاحبه‌شوندهگان و گفتگو با اساتید راهنما و مشاور حاصل شده است.

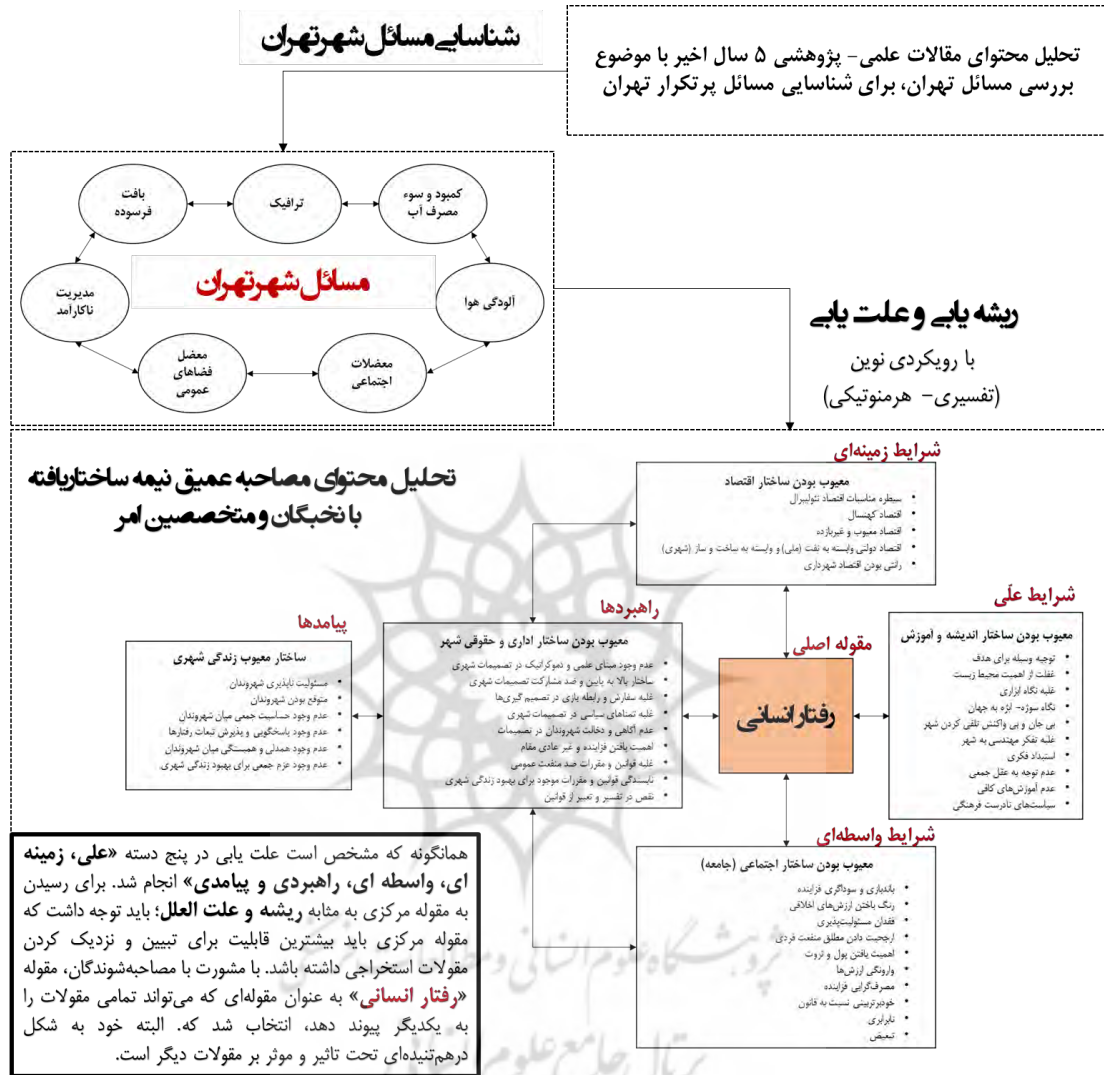

شکل ۵. الگوی پارادایمی تحقیق یانگر فهم مشترک میان محقق و مشارکت‌کنندگان تحقیق

بر اساس الگوی به دست آمده می‌توان گفت که فهم مشترک میان محقق و مشارکت‌کنندگان در تحقیق، اینگونه حاصل شد که آنچه ریشه مسائل و مسائل شهر تهران امروز است؛ به طور کلی «رفتار انسانی» است. در واقع انسان‌ها هستند که مسبب بروز وضعیت خوندند. رفتار انسانی محدود به فردی خاص در جایگاهی خاص نیز نمی‌باشد؛ بلکه رفتار انسانی در جایگاه‌ها و نقش‌های گوناگون است که سبب‌ساز بروز مسائل تهران امروز شده است، با این حال این رفتار انسانی خود به طور چشم‌گیری نشأت گرفته از شرایط اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و زمینه‌های فکری و آموزشی است که وقتی نهادینه شد، خود بر همان شرایط اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و زمینه‌های فکری و آموزشی موثر خواهد بود؛ به عبارت دیگر، دوری هرمنوتیکی میان رفتار انسانی و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و زمینه‌های فکری و آموزشی برقرار است؛ و به بیان دقیق‌تر این دور هرمنوتیکی است که سبب‌ساز و علت‌العلل مسائل تهران امروز است.

در توضیح بیشتر این یافته می‌توان گفت که اگر چه انسان‌ها و رفتارشان در شهر در جایگاه‌ها و موقعیت‌های گوناگون عامل اصلی بروز مسائل و مسائل است، با این حال، انسان‌ها در این عاملیت‌انگونه که تصور می‌شود مختار نیستند (Anderson, 2016; Brigstocke, 2011)؛ بلکه شرایط و زمینه‌های فکری و آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که بعضا دارای ریشه‌های تاریخی هستند، وضعیتی را ایجاد می‌نمایند که کنشگر انسانی در آن، بیش از آنکه بتواند مختارانه رفتار کند، تحت اجبارها رفتار می‌کند. در چنین وضعیتی سیستم تصمیم‌گیری و مدیریت شهر به طور زیربنایی دچار نقص و عدم تعادل می‌شود و تفاوتی نخواهد کرد که چه کسی و یا چه گروهی ساکن اداره آن را به عهده گیرند. این نتیجه با آموزه هرمنوتیکی گادامر (۲۰۰۶) همخوان است که آدمی بیش از آنکه تصور می‌کند آزاد است، تحت اجبار است؛ به عبارت دیگر، وقتی چنین دوری برقرار است، این وضعیت و شرایط زمینه است که افراد را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد تا آنکه بر عکس، افراد بتوانند وضعیت و شرایط زمینه را تغییر دهند، به بیان دیگر نیروی شرایط زمینه‌ای با توجه به اینکه به صورت تاریخی شکل گرفته و در شئون مختلف جامعه رسوخ کرده به نیروی کنشگر انسانی خواهد چربید (رجوع کنید به: Martin, 2011)، البته این موضوع بدان معنا نیست که هیچ راهی برای مقابله با مسائل تهران امروز وجود ندارد و کنشگران امروزی به کل تحت جبر و تحمیل به کنشگری در شهر می‌پردازند. این

نتیجه تنها نشان می‌دهد که اهمیت عامل زمینه و شرایط، در چگونگی عملکرد یک فرد انسانی، بیش از آن چیزی است که قبلاً تصور می‌شده است؛ بنابراین با آگاه‌سازی تدریجی جامعه، تبدیل دغدغه‌ها به رابطه‌ای بین‌الذات و جمعی، می‌توان در مسیر توسعه انسانی پیش رفت. شکل ۶ نتیجه فرایند طی شده در تحقیق و یافته‌های اصلی را نشان می‌دهد.

شکل ۶. فرایند طی شده تحقیق و نتایج به دست آمده

نتیجه

با توجه به مطالبی که در بخش تامل فلسفی، مروری بر مسائل تهران و بررسی پیشینه موضوع بدست آمد، این نتیجه حاصل شد که اولاً مسائل شهر تهران دارای لایه‌های گوناگونی است که در روبه، واگرا و در ریشه همگرا هستند. یافته‌های تحقیق نشان داد که ریشه مسائلی که تهران امروز را گرفتار نموده است، در رفتارهای انسانی نهفته است، رفتارهایی که مدیران، شهروندان و همه کسانی که به نوعی بر شهر اثرگذارند را شامل می‌شود. با این حال، با توجه به اینکه اساس روش تحقیق، عطف توجه به موضوع «دور هرمنوتیکی» است، این موضوع نشان داده شد که رفتار انسانی خود در دوری دائمی، پیوسته تحت تاثیر و موثر بر زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی است و اگر بنا باشد به ریشه یابی مسائل تهران پرداخته شود، باید توجه داشت که ریشه منفردی در کار نخواهد بود و مجموعه‌ای از عوامل رانه‌های اصلی مسائل هستند.

از همین رو، ساده‌انگاری است که مسائل شهر تهران امروز معلول صرفاً یک عامل خاص دانسته شود، زیرا همانگونه که ذکر شد، ریشه مسائل خود به مثابه سیستمی درهم تنیده و پیچیده است. به بیان دیگر اگرچه در تحقیق حاضر، رفتار انسانی به عنوان مقوله اصلی در این مورد، تعیین شد، اما در عین حال نشان داده شد که این رفتار چگونه تحت تاثیر زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی است که تاثیر و تاثرشان به روی یکدیگر به صورت دوسویه و غیرمنظم است. چنین نتیجه‌ای می‌تواند این بینش را برای محققین و مدیران شهری فراهم کند که نمی‌توان با ساده‌انگاری، جزئی‌نگری و به‌صورت مقطعی و یکباره به حل مسائل شهری پرداخت و مدعی شد که می‌توان آن‌ها را با اقدامی خاص و یا دوره زمانی کوتاهی رفع کرد (رجوع کنید به Epting, 2016, 2015). نتیجه تحقیق می‌تواند هشدار برای همه شهروندان تهرانی نیز باشد که بدانند هم به وجود آمدن مسائل شهری و هم حل و فصل و رفع آن‌ها نیازمند همت بلند جمعی و صبر است و نمی‌توان یک شبه مسائل را حل نمود.

نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که شهرسازی در ایران چه در حوزه آموزش و چه در حوزه حرفه، نیازمند بازنگری جدی است. بر اساس نتایج تحقیق، مفاد این بازنگری باید به گونه‌ای باشد که اولاً ماهیت غیرقابل تفکیک و درهم تنیده موضوعات و مسائل شهری به رسمیت شناخته شود؛ ثانیاً تاثیر و تاثرات زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی و... بر مسائل شهری در مرکز توجه قرار گیرد. ثالثاً با توجه به نکته پیشین، برای حل و فصل و یا رفع و رجوع مسائل نیز نباید صرفاً متکی به ابزارهای فنی رشته و حرفه بود و می‌بایست به صورت سیستمی و کل‌گرایانه زمینه‌های فکری و آموزشی، اجتماعی و اقتصادی را مدنظر قرار داد و در نهایت باید توجه داشت که رفتار انسانی و زمینه‌های ذکر شده دارای رابطه دیالکتیکی هستند (رجوع کنید به: Hamraie, 2018 و Legacy et al., 2019)، بنابراین هر جهش و پیشرفتی در رفتار انسانی می‌تواند در این زمینه نیز موثر واقع شود و تاثیر مضاعفی در بازگشت به رفتار انسانی داشته باشد.

در پایان همانگونه که ذکر شد، فهمی که از شهر، مسائل و مسائل آن و راهکارها برای رفع آن‌ها، بر اذهان ما پدیدار می‌شود، ناشی از و تحت تاثیر پیش‌فهم‌های ماست. روند انجام و نتایج تحقیق حاضر نشان داد که در شرایطی که پیش‌فهم‌ها متنوع و متکثر هستند، هیچ راهی جز گفتگو برای رسیدن به فهم مشترک، وجود ندارد و در واقع تنها در شرایط گفتگوست که پیش‌فهم‌ها آشکار و فهم مشترک قابل دستیابی است. در تحقیق حاضر ۸ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران با پیش‌فهم‌های مختلف در فرایند تحقیق مشارکت نمودند و هدف تحقیق نیز همانگونه که ذکر شد، انتشار فهم آن‌ها نبود؛ بلکه تحقق فهم مشترک میان آن‌ها و محقق بود که با اتخاذ روش تفسیری هرمنوتیکی، این امر محقق شد. با این حال همانگونه که گادامر تصریح می‌کند، هر فهمی موقتی است و هیچ فهم غایی و نهایی وجود ندارد، زیرا در طول زمان پیش‌فهم‌ها تحول پیدا کرده و فهم‌های تازه‌ای آشکار می‌شود. از این رو نتیجه تحقیق حاضر نیز به دلیل ماهیت هرمنوتیکی خود، نباید فهم غایی در ریشه‌یابی مسائل تهران امروز تلقی شود؛ گرچه به نظر می‌رسد پایه‌ای مناسب برای تحقیقات آینده فراهم نموده است.

تشکر و قدردانی:

این تحقیق تحت حمایت مالی مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران انجام شده است که بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی از آن نهاد محترم اعلام می گردد.

(تأییدیه اخلاقی، تعارض منافع، سهم نویسندگان، منابع مالی)

موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- احمدی، بابک (۱۳۹۳). *هایدگر و تاریخ هستی*. تهران: انتشارات مرکز.
- احمدی، بابک (۱۳۹۵). *هایدگر و پرسش بنیادین*. تهران: نشر مرکز.
- ارباب، پارسا و محمدمهدی، عزیزی (۱۳۹۳). *واکاوی ارتباط مدت زمان سکونت با شکل گیری هویت مکان در توسعه شهری جدید مطالعه موردی: منطقه ۲۲ شهر تهران*. *مطالعات شهری*، ۱۲، ۷۲-۵۹.
- اطهاری، کمال (۱۳۸۹). *اقتصاد شهری و اقتصاد شهر در ایران*. *فصلنامه اقتصاد شهر*، ۷، ۶۵-۵۶.
- اطلس شهر تهران (۱۳۹۳)، *شهرداری تهران*.
- امیرمنصوری، سید امیر (۱۳۸۷). *نقد طرح جامع شهر تهران (مجموعه گفتگو)*. تهران: پژوهشکده نظر.
- ایمانی شاملو، جواد و رفیعیان، مجتبی و داداش پور، هاشم (۱۳۹۵). *سوداگری شهری و واگرایی فضایی تحلیل تحولات فضایی کلان شهر تهران مبتنی بر اقتصاد نفت، فصلنامه ژئوپلیتیک*، ۱۲ (۱)، ۱۰۴-۱۳۵.
- بصیرت، میثم و عزیزی، محمدمهدی و زبردست، اسفندیار و آخوندی، عباس احمد (۱۳۹۱). *فرصت ها و چالش های حکمروایی کلانشهری خوب در عصر جهانی شدن؛ مطالعه موردی تهران، هنرهای زیبا*، ۴۹، ۵-۱۶.
- بی‌نیاز، احسان و مثنوی، محمدرضا و نظریهها، مهرداد (۱۳۹۰). *تعیین سطح پایداری سامانه آب کلان شهر تهران، محیط‌شناسی*، ۳۷ (۵۹)، ۱۷۱-۱۸۴.
- توفیق، ابراهیم (۱۳۹۶). *درس گفتارهای شهر و مارکسیسم*. تهران: موسسه پرسش.
- توکلی‌نیا، جمیله و مجیدی خامنه، بتول و ضرغامی، سعید (۱۳۹۵). *ارزیابی عملکرد کلانشهرها در فرآیند جهانی شدن اقتصاد (مطالعه تطبیقی تهران و استانبول)*. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۶ (۲۳)، ۸۹-۹۸.
- جمادی، سیاوش (۱۳۸۵). *زمانه و زمینه پدیدارشناسی*. تهران: انتشارات ققنوس.
- جمادی، سیاوش (۱۳۹۶). *چه باشد آنچه خوانندش تفکر*. نوشته مارتین هایدگر، تهران: انتشارات ققنوس.
- جوزی، سیدعلی و رضایان، سحر (۱۳۸۸). *طراحی مدل نوین ارزیابی توان اکولوژیک سرزمین ایران به منظور استقرار کاربری توسعه شهری و خدماتی (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ شهر تهران)*. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۱ (۴)، ۱۲۷-۱۳۸.
- خاتمی، محمود (۱۳۹۵). *جهان در اندیشه مارتین هایدگر*. تهران: موسسه اندیشه اسلامی.
- خادمیان، طلبعه و خانمحمدی، افسانه (۱۳۹۱). *بررسی تأثیر عدالت اجتماعی بر شادمانی جوانان شهر تهران*. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۴، ۱۰۹-۱۲۶.
- دلوز و گتاری (۱۹۸۰). *فلسفه چیست*. ترجمه محمدرضا آخوندزاده، تهران: نشر نی.
- راغفر، حسین، محمدی فرد، زهرا و سنگری مهدب، کبری (۱۳۸۹). *اندازه گیری فقر چندبعدی در شهر تهران*. *پژوهشهای اقتصادی*، ۶۲، ۱-۱۶.
- زکریایی، محمدعلی (۱۳۹۳). *مسائل اجتماعی زنان شهر تهران*. تهران: نشر جامعه و فرهنگ.
- زنگی‌آبادی، علی و تبریزی، نازنین (۱۳۸۵). *زلزله تهران و ارزیابی فضایی آسیب پذیری مناطق شهری*. *پژوهش‌های جغرافیایی*، ۲۸، ۱۱۵-۱۳۰.

- سازمان بهزیستی استان تهران (۱۳۹۵). گزارش توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی (مرحله اول و دوم). سازمان حمل و نقل و ترافیک شهر تهران (۱۳۹۴)، گزارش وضعیت ترافیک و حمل و نقل شهر تهران، شهرداری تهران، تهران. سایت اداره ثبت و احوال استان تهران (۱۳۹۵). به آدرس www.sabteahval-tehran.ir
- سایت اطلس کلانشهر تهران (۱۳۹۳). به آدرس www.atlas.tehran.ir
- سایت سازمان نوسازی شهرداری تهران (۱۳۹۳). به آدرس www.nosazi.tehran.ir
- سایت شورای شهر تهران (کمیته اجتماعی) (۱۳۹۳). به آدرس www.shora.tehran.ir
- سایت مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). به آدرس www.amar.org.ir
- سایت معاونت فنی و عمرانی شهرداری تهران (۱۳۹۴). به آدرس www.omrani.tehran.ir
- سرور، هوشنگ و پورطاهری، مهدی و پرهیزکاری، اکبر و کاظمیان، غلامرضا (۱۳۸۹). جهانی شدن اقتصاد و چالش پایداری در منطقه کلان شهری تهران. *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۱۴ (۲)، ۲۳-۴۲.
- سیاسی، علی‌اکبر (۱۳۴۱). گزارش سمینار درباره مسائل اجتماعی شهر تهران، دانشکده علوم و ادبیات انسانی دانشگاه تهران، ۴، ۱۱۱-۱۲۴.
- شایگان، فریبا و رستمی، فاطمه (۱۳۹۱). هویت اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی زنان تهران). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۹، ۱۴۹-۱۸۲.
- شرکت آب منطقه‌ای تهران (۱۳۹۶). گزارش بحران آب تهران.
- شرکت جامع مطالعات حمل و نقل و ترافیک تهران (۱۳۹۴). گزارش سالانه حمل و نقل و ترافیک شهر تهران.
- شرکت کنترل کیفیت هوای تهران (۱۳۹۶). گزارش سالانه کیفیت هوای تهران.
- صفوی، سید یحیی و علیجانی، بهلول (۱۳۸۵). بررسی عوامل جغرافیایی در آلودگی هوای تهران. *پژوهش‌های جغرافیایی*، ۳۸ (۵۸)، ۹۹-۱۱۲.
- طباطبایی، سیدجواد (۱۳۹۵). بررسی اندیشه و تمدن ایران‌شهر (سخنرانی)، بیست و چهارمین نشست بررسی اندیشه و تمدن ایران‌شهری، تهران: خانه گفتمان و معماری
- عبدالکریمی، بیژن (۱۳۹۳). *بررسی روشنگرانه اندیشه‌های مارتین هایدگر*. نوشته والتر بیمل، تهران: نشر سروش.
- عزیزی، محمدمهدی و زارع استخریجی، سمانه (۱۳۹۳). ارزیابی سازگاری پهنه‌های کاربری زمین در طرح‌های تفصیلی در ارتباط با محدوده غسل‌ها: مطالعه موردی منطقه یک شهر تهران. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۲۰، ۱-۲۲.
- عزیزی، محمدمهدی و ملک محمدنژاد، صارم (۱۳۸۶). بررسی تطبیقی دو الگوی مجتمع‌های مسکونی (متعارف و بلندمرتبه). *هنرهای زیبا*، ۳۲، ۲۷-۳۸.
- علی پور، پروین و زاهدی، محمد جواد و شیان، ملیحه (۱۳۸۸). اعتماد و مشارکت (بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در شهر تهران). *جامعه‌شناسی ایران*، ۱۰ (۲)، ۱۰۹-۱۳۵.
- غلامی، روح‌الله و سیفی کفشگری، محسن و شهبازی، نجف‌علی (۱۳۹۲). عوامل اقتصادی و اجتماعی حاشیه‌نشینی در ایران؛ (مطالعه موردی کلانشهر تهران). *آفاق امنیت*، ۲۰، ۱۶۷-۱۸۶.
- غمامی، مجید (۱۳۸۷). *درباره مسائل شهرسازی در ایران امروز*، تهران: نشر آگاه.
- فرتوک‌زاده، حمیدرضا و قجاوند، سمیه و رجبی نهوجی، میثم (۱۳۹۴). الگوسازی پویای سیستم آب منطقه تهران با هدف مدیریت موثر. *آب و فاضلاب*، ۲۶ (۲)، ۲۳-۳۶.
- فرمانفرمایان، عبدالعزیز (۱۳۴۷). طرح جامع شهر تهران، وزارت آبادانی و مسکن، تهران.
- قاسمی، عبدالرسول و بانویی، علی‌اصغر و روزبهنی، نیره (۱۳۹۵). ارزیابی آسیب‌پذیری بخش‌های کلیدی اقتصاد در شرایط ریسک غیرعملیاتی (مطالعه موردی: استان تهران). *تحقیقات اقتصادی*، دوره ۵۱ (۳)، ۴۸۳-۵۰۷.
- قدیری، محمود، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، شایان، سیاوش و پرهیزکار، اکبر (۱۳۹۱). تبیین تمرکز اجتماعی - فضایی آسیب‌پذیری شهر تهران در برابر زلزله. *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۱۶ (۳)، ۳۱-۵۴.
- کاظمی تار، تقی (۱۳۸۸). مدیریت بحران زلزله در کلان‌شهر تهران. *جغرافیایی سرزمین*، ۲۲، ۱۰۷-۱۲۶.
- کاظمی، عباس (۱۳۸۸). پرسه زنی و زندگی روزمره ایرانی: تاملی بر مصرف مراکز خرید، تهران: فرهنگ جاوید.

- کامرانی، زهرا و سیف اللهی، سیف الله (۱۳۹۲). شکل گیری و گسترش پدیده حاشیه نشینی نوین در کلانشهر تهران از انقلاب اسلامی تا کنون (مطالعه موردی: محله حصارک تهران، ۱۳۹۲ هجری شمسی). *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۲۰، ۷-۲۲.
- گروندن، ژان (۱۹۹۹). هرمنوتیک. ترجمه محمدرضا ابوالقاسمی، تهران: نشر ماهی.
- مجتهد شبستری، محمد (۱۳۹۴). درسگفتارهای هرمنوتیک جدید (صوتی). حسینیه ارشاد: تهران، ایران.
- محمودی، ابوالفضل و پرهیزکاری، ابوذر (۱۳۹۵). مدل سازی اقتصادی مدیریت منابع آب کشاورزی استان تهران با تاکید بر نقش بازار آب. *مدلسازی اقتصادی*، ۱۰ (۳)، ۱۲۱-۱۴۰.
- مرتضوی، کامران (۱۳۹۶). اقتصاد شهری و درآمدهای پایدار. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، ۳۵، ۱۳۹-۱۵۲.
- موسایی، میثم و شیانی، ملیحه (۱۳۸۹). مشارکت در امور شهری و الزامات آن در شهر تهران. *رفاه اجتماعی*، ۳۸، ۲۴۵-۲۶۸.
- مهدیزاده، جواد (۱۳۸۲)، نظری به روند تاریخی توسعه کالبدی - فضایی شهر تهران (۴) (دوره شکل گیری مجموعه شهری تهران ۱۳۵۷ تا امروز). *جستارهای شهرسازی*، ۵، ۳۴-۴۱.
- مهدی‌وفا، حبیب‌الله، رضویان، محمدتقی و مومنی، مصطفی (۱۳۸۸). نقش اقتصاد سیاسی در ساختار فضایی تهران و پیرامون. *محیط‌شناسی*، ۳۵ (۵۰)، ۱-۱۴.
- میره‌ای، محمد، فتحی، امیر و امیریان، سهراب و پرنیان، حاتم (۱۳۹۵). بررسی و تعیین اولویت‌های ساماندهی پایتخت در ایران. *جغرافیا و پایداری محیط*، ۱۸، ۳۵-۵۰.
- نصیری، معصومه و اعظمی، هادی (۱۳۸۵). نابرابری های شهری تهدیدی برای امنیت اجتماعی تهران، رویکردی در جغرافیای سیاسی. *فصلنامه ژئوپلیتیک*، ۲ (۱)، ۴۲-۶۱.
- نوریان، فرشاد و مظفری‌پور، نجمه (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد مدیریت محله محور با تأکید بر شاخصه‌های سرمایه اجتماعی مورد پژوهی: محلات ۷ گانه ناحیه ۱ منطقه ۲۱ شهرداری تهران. *هنرهای زیبا*، ۴، ۴۷-۵۶.
- واینسهایمر، خوتل (۱۹۹۳). هرمنوتیک فلسفی و نظریه ادبی. نشر ققنوس: تهران.
- هزارجوبی، جعفر (۱۳۹۰). بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران). *جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)*، ۲۲ (۳)، ۴۱-۶۲.
- یاسپرس، کارل (۱۹۷۰). *کوره‌راه خرد درآمدی به فلسفه*. ترجمه مهید ایرانی طلب، تهران: نشر قطره.
- یاوری، حسین و نجارسلیقه، محمد (۱۳۹۰). سطوح وارونگی در آلودگی های شهر تهران. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*، ۱۷ (۲۰)، ۸۹-۱۰۵.

References

- Abdolkarimi, Bijan (2014). Investigation of Heidegger's intellectual thoughts. Soroosh Press. (In Persian)
- Ahmadi, Babak (2014). Heidegger and history of being. Markaz Press. (In Persian)
- Ahmadi, Babak (2016). Heidegger and fundamental question. Markaz Press. (In Persian)
- Alipour, Parvin et al. (2007). Comparison studies on two different residential complex in Tehran, *Journal of Fine Arts*, 10 (2), 27-38. (In Persian).
- Amir Mansouri, Seyed Amir (2008). The critics of Tehran comprehensive plan. Nazar Institute. (In Persian)
- Arbab, Parsa and Azizi, Mohammad Mehdi (2014). Analysis of residence duration in line with identity of place, the case: District 22 of Tehran. *Journal of Urban Studies*, 12, 72-59. (In Persian)
- Anderson, R. (2016). Phenomenologies of the City: Studies in the History and Philosophy of Architecture. *The Journal of Architecture*, 21(1), 142-147.
- Athari, Kamal (2010). Urban economy in Iran, *Journal of Urban Economy*, 7, 56-65. (In Persian)
- Atlas of Tehran City (2014). Municipality of Tehran. (In Persian)
- Azizi, Mohammad Mehdi et al. (2014). Analysis of adoption between the land use zoning and seismic hazard in District 1st of Tehran. *Journal of Urban and Regional Studies*, 20, 1-22. (In Persian).
- Azizi, Mohammad Mehdi et al. (2007). Comparison analysis between two residential complexes, *Journal of Fine Arts*, 32, 27-38. (In Persian).
- Basirat, Meisam et al. (2012). the opportunities and challenges of good governance in Tehran metropolitan area, *Journal of Fine Arts*, 49, 5-16. (In Persian)
- Biniaz, Ehsan et al. (2011). Sustainability of Tehran's water supply system, (*Journal of Mohit Shenasi*, 37 (59), 171-184. (In Persian).

- Bonger, A. & Litting, B. & Menz, W. (2009). Interviewing Experts, Research Method Series, ECPR.
- Brigstocke, J. (2011). The time of the city: politics, philosophy and genre, by Michael J. Shapiro. *Urban Research & Practice*, 4(2), 225–226.
- Chettiparamb, A. (2006). Metaphors in complexity theory and planning. *Planning Theory*, 5(1), 71–91.
- Cunningham, F. (2007). Cities: a philosophical inquiry. *CUCS Research Bulletin*, (39), 1–9.
- Curtis, C., Renne, J. L., & Bertolini, L. (2009). Transit Oriented Development.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1980). What is philosophy, Columbia University Press. (In Persian).
- Eade, J., & Mele, C. (2002). Understanding the City. Blackwell Publishing.
- Epting, S. (2015). An Applied Mereology of the City: Unifying Science and Philosophy for Urban Planning. *Science and Engineering Ethics*, 22(5), 1361–1374.
- Epting, S. (2016). Intra-Disciplinary Research as Progress in Philosophy: Lessons from Philosophy of the City. *Philosophia*, 44(1), 101–111.
- Fleming, V. & Gaidys, U. & Rob, Y. (2003). Hermeneutic research in nursing: developing a Gadamerian-based research method, *Nursing Inquiry*, 10(2), 113-120.
- Farmanfarmayan, Aziz (1968). Tehran comprehensive plan. (In Persian).
- Fartook Zadeh, Hamidreza et al. (2015). Analysis of water supply network in Tehran region, *Journal of Water and Sanitation System*, 26 (2), 23-36. (In Persian).
- Gadamer, H. G. (2006). Classical and philosophical hermeneutics. *Theory, Culture and Society*, 23(1), 29–56.
- Gerouden, J. (2000). Hermeneutics. Translated by Abolghassemi, Mahi Press. (In Persian).
- Ghadiri, Mahmoud et al. (2012). Analysis of socio-spatial concentration of Tehran vulnerability. *Journal of Spatial Planning*, 16 (3). 31-54. (In Persian).
- Ghamami, Majid (2008). About the urban planning challenges in Iran. AGAH Press. (In Persian).
- Ghassemi, Rasool et al. (2016). Vulnerability analysis of Tehran economy. *Journal of Economic Studies*, 51 (3). 483-507. (In Persian).
- Gholami, Roohollah et al. (2013). Socio-economic components and slum growth in Iran. *Journal of Security boundaries*, 20, 167-186. (In Persian).
- Grondin, J. (2016). What is the hermeneutical circle? *The Blackwell Companion to Hermeneutics* (Unpublished), 1–14. Retrieved from https://www.academia.edu/13944229/what_is_the_hermeneutical_circle
- Hamraie, A. (2018). Enlivened City: Inclusive Design, Biopolitics, and the Philosophy of Liveability. *Built Environment*, 44(1), 77–104. doi:10.2148/benv.44.1.77
- Heidegger, Martin (2017), what is called the thought, translated by Siavash Jamadi, Ghoghnoos Press. (In Persian). (In Persian).
- Hezarjaribi, Jafar (2011). Assessment of the sense of social justice in Tehran. *Journal of applicable sociology*, 22 (3), 41-62. (In Persian).
- Imani, Shamloo et al. (2016). Urban benefits and spatial segregation in Tehran, *Journal of Geopolitics*, 12 (1), 104-135. (In Persian)
- Jamadi, Siavash (2006). The context and time of phenomenology, Ghoghnoos Press. (In Persian).
- Jozi, Ali et al. (2009). A model for evaluating the ecological bearing capacity. *journal of environmental science and technology*, 11 (4), 127-138. (In Persian).
- Kamrani, Zahra et al. (2013). Analysis of slums growth in Tehran Metropolitan area. *Journal of sociological studies*, 20, 7-22. (In Persian).
- Kazemi, Abbas (2009). Everyday life of Iranian, thinking on shopping malls, Farhang Javid Press. (In Persian).
- Kazemi, Taghi (2009). Disaster management of seismic hazard in Tehran. *Journal of Geography*, 22, 107-126. (In Persian).
- Khademian, Talieh et al. (2012). Analysis of social justice effects on social happiness in Tehran. *journal of sociologic studies*, 14, 109-126. (In Persian).
- Khatami, Mahmoud (2016). The world in Heidegger's thought. Institute of Islamic Thinking. (In Persian).
- Legacy, C., Metzger, J., Steele, W., Gualini, E. (2019). Beyond the post-political: Exploring the relational and situated dynamics of consensus and conflict in planning, *Planning Theory*, Vol. 18(3) 273–281
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Mahdivafa, Habib et al. (2009). The role of political economy in spatial structure of Tehran. *Journal of Mohitshenasi*, 35 (50), 1-14. (In Persian).

- Mahdizadeh, Javad (2003). Analysis of spatial development in Tehran. Journal of urban planning research. 5, 34-41. (In Persian).
- Mahmoudi, Abolfazl et al. (2016). Economic modelling of water supply management in Tehran agriculture. Journal of Economic Modelling, 10(3), 121-140. (In Persian).
- Martin, R. (2011). Financial Imaginaries: Toward a Philosophy of the City. Grey Room, 42, 60-79.
- Meagher, M. Sharon (2008), Philosophy and the City: Classic to Contemporary Writings, State University of New York Press .
- Mendieta, Eduardo (2010). The city and the philosopher: On the urbanism of phenomenology, Journal of Philosophy and Geography, Vol 4(2), 203-218.
- Mirehi, Mohammad et al. (2016). Prioritization of Tehran readjustment. Journal of Geographic and environment sustainability, 18, 35-50. (In Persian).
- Mojtahed Shabestari, Mohammad (2015). Modern hermeneutics, Ershad Press. (In Persian).
- Mortazavi, Kamran (2017). Urban economy and sustainable incomes. Journal of social researches, 35, 139-152. (In Persian).
- Musayi, Meisam et al. (2010). Participation in urban affairs in Tehran. Journal of social welfare, 38, 245-268. (In Persian).
- Nasiri, Masoume et al. (2006). Urban unbalancing as a social treats for Tehran. Journal of geopolitics, 2 (1), 42-61. (In Persian).
- Nourian, Farshad et al. (2013). Assessment of community-led management in Tehran district 21. Journal of Fine Arts, 4, 47-56. (In Persian).
- Pandit, N. (1997). The creation of theory: A recent application of the grounded theory method, The Qualitative Report, 10.1186/gb-2006-7-9-r80 .
- Peters, M. A. (2014). Philosophy of the City: Hymn to the Polis. On the Right to the City. Policy Futures in Education, 12(4), 455-462.
- Raghfar, Hossein et al. (2012). Multi-dimensional poverty in Tehran. Journal of economic researches, 62, 1-16. (In Persian).
- Safavi, Yahya et al. (2006). Analysis of geographical effects on air pollution of Tehran. Journal of Geographic researches, 38 (58), 99-112. (In Persian).
- Sarvar, Houshang et al. (2010). Globalization and the challenge of sustainability in Tehran. Journal of Spatial Planning, 14 (2), 23-42. (In Persian).
- Schlossberg, Marc & Brown, Nathaniel. (2004). Comparing Transit-Oriented Development Sites by Walkability Indicators. Transportation Research Record. 1887. 34-42. 10.3141/1887-05.
- Siasi, Aliakbar (1962). The report of seminar: social challenges of Tehran, University of Tehran. (In Persian).
- Shaygan, Fariba et al. (2012). Social identity and the sense of security. Journal of welfare and development planning, 9, 149-182. (In Persian).
- Straus, A. & Corbin, J. (1999). Basics of Qualitative Research Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, Sage Publication.
- Tabatabai, Javad (2016). The thought and civilization of Iranshahr. The house of discourse and architecture. (In Persian).
- Tavakkolinia, Jamileh et al. (2016). Assessment of Metropolitans' function in globalization era. Journal of regional planning, 6 (23), 89-98. (In Persian).
- Towfigh, Ebrahim (2017). The studies of Marxism and the city, Porsesh Institute. (In Persian).
- Weinsheimer, Juel (1993). Philosophical hermeneutics and rhetoric theory. Ghoghnoos Press. (In Persian).
- World Bank Group (2011). The Cost of Air Pollution; Strengthening the Economic Case for Action.
- Yavari, Hossein et al. (1970). Introduction to philosophy. Translated by Mahbod Irani, Ghaterrh Press. (In Persian).
- Zakariayi, Mohammad Ali (2014). Social problems of Tehran's women, Society and Culture Press. (In Persian).
- Zangi Abadi, Ali et al. (2006). Analysis of spatial vulnerabilities of Tehran's district. Journal of Geographic Researches, 38, 115-130. (In Persian).